

»Človeškega spreminjanja naravnega okolja torej ne vidimo nujno kot posledico uničujočih načinov izkoriščanja, temveč kot oblike običajne lokalne rabe, ki so slonele na natančnem znanju in so premogle svojo ekonomsko racionalnost za lokalne skupnosti, obenem pa so zagotavljale obnovljivost naravnih virov, pa čeprav v spremenjenem okolju. Zato govorimo o trajnostnih oblikah rabe antropiziranega, to je antropogeno spremenjenega in prilagojenega naravnega okolja, ki so zmogle prispevati tudi k socialni vzdržnosti razmerja med prebivalstvom in naravnimi viri« (str. 78). V novoveškem obdobju so Kraševci kraško okolje prilagajali kmetijskim in živinorejskim potrebam, ki so v tem naravnem okolju dajale prednost pašnikom in travnikom z malo dreves (panjska oblika gojenja dreves). Krčenje kraških gozdov v stoletjih novega veka je bilo posledica pridobivanja novih kmetijskih površin, spreminjanja živinorejskih praks, dviga povpraševanja po lesu v Trstu itd. Pusta kraška krajina je v precejšnji meri rezultat človeškega delovanja. V tem okviru je pogozdovanje Krasa v 19. stoletju opisano kot »urbano« osvajanje podeželja.

Monografija obravnava tudi problem pomanjkanja vode na Krasu, pri raziskovanju katerega se že omenjenemu avtorju pridruži Hrvoje Ratkajec. Avtorja ugotavljata, da so tudi pri vodnih virih Kraševci s svojim znanjem in sredstvi izkoristili vse, kar je bilo mogoče (na primer zbiranje deževnice v vodnjakih in kalih). Delo obravnava tudi spor med Kraševci in Družbo nabrežinski vodovod, povezan z enim izmed redkih kraških vodnih izvirov, natančneje z izvirov Brojenca pri Nabrežini, in sicer v 19. stoletju, v času gradnje južne železnice.

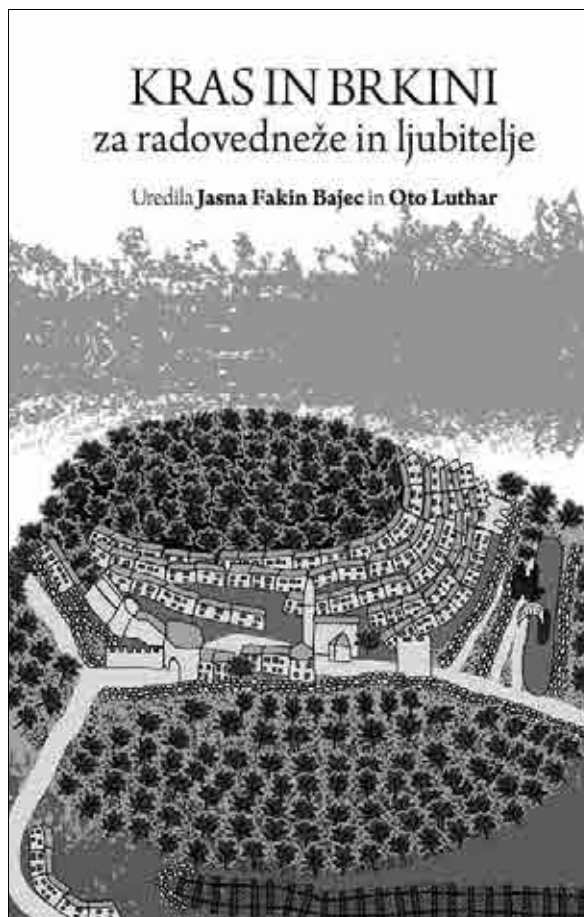
Neva Makuc

Jasna Fakin Bajec in Oto Luthar: Kras in Brkini za radovedneže in ljubitelje. Ljubljana – Nova Gorica: ZRC SAZU, 2014, 289 strani.

Slovenski kras sodi med najbolj znana in raziskana kraška območja na svetu. Beseda kras izhaja iz predindoevropskega jezika, iz korena *ka(r)ra*, kar pomeni kamen. Iz njega se je razvilo antično ime za današnjo pokrajino Kras, *Carusadus*, kar je pomenilo kamnita pokrajina z goličavami, griči, pustimi planjavami in golim skalovjem. Kras ima v Sloveniji še toliko večji pomen, ker sestavlja kar polovico našega ozemlja. Še posebej pomembno pa je to, da se je znanstveno raziskovanje krasa začelo prav v naših krajih. Iz tega razloga tudi v tuji krasoslovni literaturi uporabljajo besede, ki izvirajo iz slovenščine.

To je le nekaj »drobtin« o številnih pojmih, ki

so pojasnjeni v novi monografiji z naslovom *Kras in Brkini za radovedneže in ljubitelje*. Omenjeno delo je bilo izdano leta 2014 pri založbi ZRC SAZU. Za njegovo ureditev sta poskrbela etnologinja in zgodovinarica Jasna Fakin Bajec, zaposlena na Raziskovalni postaji ZRC SAZU v Novi Gorici, ter zgodovinar Oto Luthar, direktor ZRC SAZU.

Jasna Fakin Bajec je leta 2010 doktorirala iz doktorske disertacije z naslovom *Kulturna dediščina med tradicijo in inovacijo na Krasu*. Od leta 2010 vodi delo Razvojnega foruma Kras, katerega poslanstvo je oblikovati ustrezne pogoje za doseganje vzdržnega razvoja kraške krajine. Oto Luthar se ukvarja predvsem z zgodovino zgodovinopisja, filozofijo zgodovine in z zgodovino sodobnih intelektualnih praks.

Zamisel za omenjeno zbirko je stara že skoraj 10 let, štiri leta pa nas ločijo od izida prvega dela, v katerem je bilo predstavljeno Prekmurje. Obe knjigi sta nastali kot rezultat dodatnega podrobnega raziskovalnega dela na ZRC SAZU. Predstaviti so želeli del raziskovalnih spoznanj na način, ki bo zanimiv za vse, ki se želijo seznaniti z značilnostmi in posebnostmi slovenskih krajin in njihovih prebivalcev. Predstavitvi matičnega Krasa so tako pridružili tudi pokrajino z imenom Brkini, saj imata obe pokrajini veliko skupnega. Sta neločljiv del Primorske in matičnega krasa, saj ju poleg naravnogeografskih zna-

čilnosti družijo še skupni spomini, izkušnje in edinstven način življenja. V omenjenem delu so razodete razlike in podobnosti Kraške planote in Brkinov, kjer mejo med obema določa reka Reka, ki obenem deluje kot simbol sožitja med Kraševci in Brkinci.

Urednika sta pri nastajanju knjige – začela sta z zbiranjem gesel, kar je obratni vrstni red od običajnega – najprej povabila sodelavce z ZRC SAZU, ki raziskujejo številna področja znotraj Krasa in Brkinov. K soustvarjanju knjige sta nadalje povabila tudi zunanje sodelavce, ki se ljubiteljsko ukvarjajo z naravno ali kulturno dediščino obeh pokrajin. Pri nastanku knjige je sodelovalo kar 38 avtorjev, ki jih zaradi številčnosti tu ne bom posebej našteval. In vendar je vsak izmed njih prispeval pomemben košček v zaokrožen mozaik te izvirne monografije.

Knjiga ima 289 strani malega formata. Razdeljena je v tri vsebinske sklope: naravna dediščina (s poglavji o geografiji in geomorfologiji, vodi, jamah ter rastlinah in živalih), kulturna dediščina (preteklost, kulturna krajina, kraška naselja ter obrti in veščine) in živa dediščina (miti in razvade ter zadnje poglavje, ki govori o znanih osebah z omenjenega območja). Ob prebiranju knjige, ki bi jo lahko z lahkoto spravili v večji hlačni žep, izstopa dejstvo, da je bila glavna pozornost avtorjev namenjena predstavitvi drobnih, zanimivih detajlov, ki se v obsežnejših monografijah navadno izgubijo, pa vendar odstirajo bistveno bolj zanimivo življenje ljudi skupaj z njihovimi šegami in navadami. Na drugi strani delo razkriva tudi nekatere romantične ali celo izmišljene predstave o življenju ljudi na Krasu in v Brkinih. Te, marsikateremu popotniku neznane kraje, tako bogatijo izročila o kači velikanki, zmajih, zlih bitjih z imenom štrige, krvavih stegnih in podobno.

Prispevki so v knjigi napisani igrivo, lahkotno in poljudno, z mislijo na bralca, ki naj bi osnovno informacijo o nečem dobil lahko že ob pitju jutranje

kave. Zelo zanimiva in dobrodošla je tudi jezikovna heterogenost avtorjev, v katero urednika nista posegala, in priča o bogati narečni raznolikosti omenjenega območja raziskave. Po razlagi obeh urednikov je knjiga uporabna za turiste, turistične delavce, učitelje in učence, dijake in študente ter ostale.

Razen redkih krajev, kot je Lipica, ki so občasno celo preveč turistično oblegani in obremenjeni, sta po urednikovich ugotovitvah obe regiji za večino Slovencev in Slovencev še vedno neznanki. »Slovenci se prereditko spustimo jugovzhodno od Hrpelja, da o tistih, ki še nikoli niso zavili z regionalne ceste Divača–Starod, sploh ne govorimo«, ugotavlja Jasna Fakin Bajec. »Verjameva, da bodo prav slednji s pomočjo našega dela s posebnim veseljem odkrivali značilnosti in posebnosti obeh pokrajin in spoznavali njune prebivalce. Tisti, ki matični Kras in Brkine že dodobra poznajo, pa bodo zagotovo prebrali tudi nove podrobnosti, ki razgrinjajo pestrost tamkajšnjega življenja.«

Pohvaliti je treba tudi umetniško zelo dodelane in nazorne ilustracije avtorja Srečka Bajde, ki so objavljene kot popestritev k besedilu. In vendar, če ocenjujemo knjižno delo skozi oči navadnega laika, delu zagotovo manjka kakšen pregleden zemljevid skupaj s krajevnimi imeni, ki jih je v delu nanizanih kar nekaj. S pomočjo zemljevida bi se navaden bralec lahko veliko bolje orientiral v prostoru in si zadevo lahko tudi širše predstavljal. Knjiga *Kras in Brkine za radovedneže in ljubitelje* nam ponuja veliko zanimivega branja s številnimi informacijami, brez pretiranih duhomornih faktografskih podatkov. »Priročniku« je uspelo na izviren in zanimiv način informirati bralce z manj znanimi slovenskimi kraji. Naj še dodam, da so bili ti kraji v preteklosti velikokrat prezrti ali celo prepuščeni sami sebi. To pa je že popotnica za kako drugo zanimivo delo.

Dejvid Tratnik